

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКАМИ
НАВЧАННЯ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ
СТАРШОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРОБЛЕМНО-
СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ**

Виконав: здобувач 2-го курсу, групи СО (МЛ) -2 м
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))
ОП «Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)»

Чульба М.Я.

Форма навчання: заочна

Науковий керівник: к. пед. наук, ст. викладач Бедевельська М.В.

Рецензент: д. філософії, доцент кафедри філології Закарпатського
угорського інституту імені Ференці Ракоці II
Фодор К.Й.

Висновок кафедри про магістерську роботу

Магістерська робота розглянута. Здобувач Чульба М.Я.

допущений до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

«_____» _____ 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРОБЛЕМНО-СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ.....	8
1.1. Цілі та джерела розширення словникового запасу учнів старшої школи.....	8
1.2. Вимоги до шкільного словникового запасу учнів старшої школи	23
1.3. Методичні аспекти роботи над розширенням словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	30
1.4. Використання проблемно-ситуативних завдань як ефективного засобу для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	37
Висновок до розділу 1.....	51
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО-СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	53
2.1. Розробка комплексу проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.....	53
2.2. Організація та хід експерименту.....	59
2.3 Аналіз та узагальнення результатів експерименту.....	64
Висновки до розділу 2.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Володіння англійською мовою на високому рівні для випускника школи є першочерговим та пріоритетним завданням. Школа підтягується під актуальні проблеми суспільства.

Сьогодні в сучасній школі відбуваються значні зміни, що охоплюють практично всі сторони педагогічного процесу. Однією з найбільш важливих проблем в навчанні іноземної мови є навчання лексики, тобто збагачення словникового запасу учня. Але формування лексичного запасу не означає просте банальне заучування лексичних одиниць а передбачає залучення ефективних методів і форм навчання.

Для того щоб учні могли говорити і мислити іноземною мовою, вони повинні мати чималий словниковий запас. Це в свою чергу вимагає нових прогресивних підходів, форм і методів навчання. Отож, вчителі намагаються знайти найефективніші вправи та способи для засвоєння учнями нових слів на кожному уроці.

Концептуальні положення щодо цілей, рівнів, вимог та компетентностей до оволодіння ІМ закладено в сучасних нормативних документах, зокрема Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2010 р.), Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції Нової української школи (2018), в Державному освітньому стандарті з іноземної мови, Типовій освітній програмі закладів загальної середньої освіти III ступеня (профільна середня освіта), Навчальній програмі 10-11 класи та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Згідно з даними нормативними документами учень повинен володіти певними знаннями в галузі іноземних мов, вміти використовувати ці знання при спілкуванні у різних життєвих ситуаціях, вміти формулювати власну думку.

Успішне засвоєння англійської мови залежить не лише від розвитку всі видів мовленнєвої діяльності, але й від комплексного засвоєння граматичних

форм, орфографічних, фонетичних норм, правил вимови та зокрема словникового запасу цієї мови. І тому, у методиці навчання англійської мови, як і будь якої іноземної мови чи не найбільшій увазі приділяється методам навчання нових лексичних одиниць і зокрема збагачення словникового запасу з англійської мови.

Багато науковців досліджували проблему навчання іншомовної лексики протягом багатьох десятиліть. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемою навчання іншомовної лексики займалися П. Б. Гурвич, І. О. Зимня, О. О. Леонт'єв, М. В. Ляховицький, Р. Ю. Мартинова, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пасов, Г. В. Рогова та інші. Проблема збагачення словникового запасу учнів розглядалася науковцями різнопланово: в лінгвістичному (Л. Булаховський, В. Горпинич, І. Ковалик, М. Плющ, В. Русанівський), психологічному (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Леонт'єв), лінгводидактичному (А. Арушанова, М. Вашуленко, Т. Рамзаєва, Т. Потоцька, О. Хорошковська) аспектах.

Якісна сформованість лексичних навичок є запорукою реалізації успішного іншомовного спілкування, чим і пояснюється підсилений інтерес науковців до пошуку найбільш ефективних шляхів навчання іншомовної лексики.

Сучасна методична скринька поповнилася теоретичними дослідженнями і практичними розробками, присвяченими визначенню ролі й місця потенційного англійського словника учнів (Я. В. Стрельчук) та організації та відбору лексичного матеріалу та його засвоєнню, як фактору, що визначає ефективність навчання лексики (О. Ю. Дигтяр), методиці навчання розширення активного словника на основі художніх текстів домашнього читання (М. Г. Трещова) та на основі індивідуальних стратегій навчання (А. В. Зикова), використанню Інтернет-технологій як засобу організації самостійної роботи вивчаючих (Л. Г. Жук, О. В. Чувіліна) та з'ясуванню основних принципів навчання іншомовної лексики (О. Ю. Дигтяр, О. М. Шапов) та іншими.

Всі наковці були одностайні в тому що запорукою реалізації успішного іншомовного спілкування є якісна сформованість лексичних навичок, розширення та збагачення словникового запасу, чим і пояснюється підсилений інтерес до пошуку найбільш ефективних шляхів навчання іншомовної лексики.

Дослідженням питання про використання проблемних ситуацій та завдань на уроках англійської мови займалися такі науковці як Н. О. Жолобова, Н. Ф. Коряковцева, З. Н. Курлянд, Л. Н. Ортинський, Г. І. Ромашкіна, В. Л. Скалкін.

Ситуативні завдання висвітлювалися у працях багатьох відомих науковців таких як Г. Рубінштейн, Т. Сахарова, А. Алхазішвілі, Є. Пассов, О. Леонтєв, Д. Ізарєнков, Є. Розенбаум, В. Артемов. Ефективність ситуативних завдань апробована роботою багатьох словесників: О. Глазовою, П. Білоусенко, В. Явір, Г. Іваницькою, Г. Шелеховою.

Незважаючи на велику кількість наукових праць недостатньою є кількість наукових досліджень проблеми розширення словникового запасу учнів старшої школи саме за допомогою використання проблемно-ситуативних завдань. Цим і зумовлюється актуальність теми нашої магістерської роботи **«Розширення словникового запасу учнів старшої школи в процесі виконання проблемно-ситуативних завдань»**.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності використання проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Відповідно до мети нашого дослідження, ми передбачили вирішення наступних завдань:

- провести теоретичний аналіз проблеми розширення словникового запасу учнів старшої школи;

- обґрунтувати методичний потенціал проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови;
- розробити та випробувати комплекс проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови;
- експериментально перевірити ефективність використання проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови;

Об'єкт дослідження – процес розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предметом дослідження є методика використання проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Гіпотеза дослідження передбачає створення комплексу проблемно-ситуативних завдань, які сприятимуть збагаченню словникового запасу учнів старшої школи, а також формування вмінь правильного, точного й образного використання слів у процесі продукування власних висловлювань.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**:

- *теоретичні* – аналіз і синтез лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з обраної проблеми для визначення поняттєво-категорійного апарату й обґрунтування теоретико-методичних засад дослідження;
- *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування, тестування в вчителями й учнями для діагностики рівнів сформованості проблеми дослідження, педагогічний експеримент (діагностико-констатувальний, формувальний та аналітико-інтерпретаційний) з метою перевірки ефективності розроблених проблемно-ситуативних завдань у процесі

розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови;

- *методи математичної статистики* для опрацювання отриманих даних, установлення кількісних та якісних залежностей між досліджуваними явищами і процесами.

Практична цінність - можливість застосування розробленого комплексу проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови під час проходження практики.

Публікації. Результати дослідження відображено у 1 науковій публікації у Збірнику наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених «Наука майбутнього», МДУ, 2022.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (57 найменувань, з них 23 – іноземними мовами). Повний обсяг роботи – 90 сторінок друкованого тексту. Роботу ілюстровано діаграмами та таблицями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дипломній роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання комплексу проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови. Узагальнення результатів методичного експерименту дало підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Словниковий запас людини відіграє велику роль в організації комунікації як форми видачі та прийому інформації, обміну думками. Якісна сформованість лексичного запасу – це запорука успішного спілкування іноземною мовою.

Визначено цілі розширення словникового запасу: практична, освітня, розвивальна і виховна. Цілі логічно пов'язані із джерелами розширення. Адже, для досконалого володіння англійською мовою потрібно обов'язково поповнювати свій словниковий запас. Чим більшою кількістю лексики володіє учень, тим легше й простіше йому дається засвоєння мови.

2. Було розглянуто вимоги до шкільного словникового запасу учнів старшої школи. Відбір лексичного мінімуму для учнів має відповідати цілям і змісту навчання іноземних мов у певному типі навчального закладу. Відбір лексики проводять укладачі програм та автори підручників.

Основними критеріями відбору лексичних мінімумів: сполучуваність, семантична цінність, стилістична необмеженість.

Розглянуто чотири основні підходи до вивчення нових лексичних одиниць: інтенсивний, інтуїтивний, свідомо-зіставний і функціональний.

Аналіз науково-педагогічної літератури дав можливість визначити загальні етапи оволодіння іншомовною лексикою: етап ознайомлення та етап автоматизації дій з новими лексичними одиницями.

3. Проблемно-ситуативні завдання є основним засобом розширення словникового запасу учнів старших класів на уроках англійської мови. Вимоги до проблемно-ситуативних завдань такі: повинні відповідати реальній ситуації

спілкування; повинні бути зрозумілими для учнів; виховувати у них уважне ставлення до співрозмовника, ініціативність; викликати в учнів інтерес до завдання. Розробка комплексу завдань уможливила проведення методичного експерименту.

4. Для того щоб здійснити експериментальну перевірку ефективності використання комплексу проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи було організовано формувальний етап дослідження.

Для проведення експерименту учасників було поділено на контрольну і експериментальну групи. Учні експериментальної групи навчалися за звичайною навчальною програмою, а також на них здійснювався формуючий вплив шляхом використання на уроках англійської мови комплексу тренувальних проблемно-ситуативних завдань. У контрольній групі навчання здійснювалося за звичайною навчальною програмою та традиційною методикою. Ніякий формуючий вплив на учнів цієї групи не здійснювався.

З метою аналізу результатів формувального етапу експериментального дослідження було здійснено порівняння цифрових показників обсягу сформованості словникового запасу учнів старшої школи на етапі вхідного та вихідного (підсумкового) контролю. Щоб об'єктивно оцінити і отримати вірогідні результати експериментального дослідження використано методи математичної статистики – середній коефіцієнт навченості (K), за В. Беспальком.

Результати обчислень показали, що після проведення експериментального дослідження учні, які входили до експериментальної групи продемонстрували підвищення коефіцієнта навченості з 0,65 до 0,71 (в 1,09 рази) з приростом в 0,06.

Порівняльний аналіз в контрольній групі засвідчив зниження показників обсягу сформованості словникового запасу учнів за деякими критеріями та зниження рівня коефіцієнта навченості з 0,64 до 0,63 (-0,01).

Результати, які ми отримали в процесі експериментального навчання підтвердили гіпотезу про доцільність використання розробленого комплексу проблемно-ситуативних завдань для розширення словникового запасу учнів старшої школи на уроках англійської мови.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>